

Várady Tibor

A HATVANAS ÉVEK KULTÚRFORRADALMA ÉS AZ AMERIKAI IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS

Két évtizeddel ezelőtt, egy Iowa állambeli bíróság az Amerikai Egyesült Államokban, különös meggondolások alapján döntött egy meglehetősen szokványos perben. A bíróságnak azt kellett eldöntenie, hogy az anya halála után kié legyen a gyerek: az apáé-e vagy az anyai nagyszülőké. A döntés meghozatalakor azonban két világot kellett valahogyan megértenie, fogalmakba öntenie és összevetnie. Az egyik a hagyományos amerikai eszmények világa, a már megalapozott társadalmi pozíció talapzatáról emelkedő törvény- és szabálytisztelet, melyhez egy uralkodóvá lett és jellegformáló ornamentika és metafora-világ kapcsolódik, kiterjedve a vallásra, szobadíszítésre, öltözködésre, zenére, szexuális rituálékra, szomszédoknál alkalmazandó konverzációs fordulatokra. A másik, a hatvanas évek kultúrforradalmának világa, melynek közvetlen célpontja pontosan a metafora és ornamentika, miközben békét kínál rend helyett, és a forradalmak krónikus perspektívahiányában divat tagadásának vallja az új divatot. A jelentéshordozó díszletek és metaforák pedig rendkívül fontosak. Archibald Macheish amerikai költő szerint „Egy világnak vége van, ha metaforája meghal” (A world ends when its metaphor has died).

A pert az apa indította. Az anya autószerencsétlenségben halt meg, és ezután az apa (Harold Painter) az ötéves Markot az anyai nagyszülőknél helyezte el, miután megegyezett velük, hogy a gyerek addig marad a Bannister házaspárnál (a nagyszülőknél), amíg az ő életkörülményei nem rendeződnek. Másfél év múlva Painter megnősült, az új feleségével együtt át akarta venni fia további nevelését, de a nagyszülők nemet mondtak. Painter bírósághoz fordult.

A két peres fél szinte prototípusa volt két életszemléletnek és magartásformának. A Bannister házaspár kertvárosban él, köztisztviselőnek örvendő tagjai egy megbecsült és egy erre igen igényes, meglehetősen zárt közösségnek. Otthonuk „tágas és kényelmes”, amint ezt a bíróság megállapítja. Mindketten egyetemet (college) végeztek, Bannister úr tagja az iskolabizottságnak és tevékeny az egyházközösségben. Mindketten

hatvanévesek. Harold Painter ezzel szemben Kaliforniában született, szülei elváltak, amikor kétéves volt, az iskola nem érdekelte, abba is hagyta és elment tengerésznek, majd mégis csak befejezte a középiskolát. Végül újságíró lett. A bíróság megállapította, hogy Painter nem vallásos, hogy meglehetősen sok zen-buddhista könyvet olvasott és „ezek nagy hatással voltak rá”. Feleségének két temetést rendezett. Az egyikben maga volt jelen és egy — elhunythoz írt — hosszú levelet olvasott fel. A másikon jelen voltak a barátok, ismerősök is — Painter pulóverben jelent meg. A nagyszükek ügyvédjének követelésére Paintert pszichiátriai vizsgálatnak vetették alá. Az orvos nem talált semmilyen rendellenességet, vagy lelki ingatagságot, de megállapította, hogy Painter romantikus és álmodozó hajlamú. Életcélja, hogy írjon és fényképezzen. Új felesége katolikus, ami Iowában szintén (legalábbis enyhén) rendhagyó.

A konfliktus éles és világos. A bíróság feladata pedig nehéz. Az intézményesített igazságszolgáltatás gyökerei természetesen Bannisterék világában vannak, de ahhoz, hogy az intézmény és tekintélye fennmaradjon, arra is szükség van, hogy a döntést ne kultúra-, ornamentika- és metaforakülönbségek indokolják. Ezek nem tartoznak a „lényeghez”. És talán egyik állam jogrendszere sem fordít akkora figyelmet a „lényeg” és a „periféria” különválasztására, mint éppen az amerikai. Szinte nincsen per, melyben többször is fel ne vetődne az a kérdés, hogy melyik kérdésfeltevés, melyik bizonyíték a megengedett és melyik nem; mi tartozik a lényeghez, és mi rejti magában azt a veszélyt, hogy előítéleteket, rokonszenvet, vagy ellenszenvet kelt az ítéletozókban, és így megzavarja a világos és igazságos okfejtést. Arisztotelész szerint a törvényeknek meg kell akadályozniuk a „tárgyhoz nem tartozó dolgokról való beszédet... Nem szabad ugyanis megfertözni a bírót azáltal, hogy haragra, gyűlöletre vagy szánalomra indítjuk. Ez olyasféle, mintha valaki elgörcbítene a vonalzót, mellyel dolgozni akar”. (Arisztotelész: Rétorika. Budapest, 1982, 6.) Az amerikai perrendtartás Arisztotelész leg-hívebb követője.

De hogyan lehet eltekinteni a mellékestől, amikor egy forradalom (minden prognózissal és elvárással ellentétben) pont e *mellékesen* keresztül támadja oldalba a fennálló rendet (és nem is reménytelenül, ha Archibald MacLeish-nek igaza van). Másrészt pedig, ha a bíróság felismerve a veszélyt, vállalja a csatát, hogyan húz majd később sorsdöntő választóvonalat *elgörcbült vonalzójával*?

A bíróság igyekezett minden vonalat tartani. Ezért hangsúlyozza, hogy:

„Nincsen olyan felhatalmazásunk, hogy két normális keretek közt mozgó életmód közötti választásunk alapján ítéljük oda a gyermeket, és ezt nem is tesszük.”

E megállapítás után azonban rögtön ez a mondat következik: „Mindazonáltal az életfilozófiák fontosak, amennyiben kihatással vannak a kis Markra és az ő igényeire.”

Az iowai bíróság úgy látta, hogy kihatással vannak. Igen korrekt módon felsorolja az apa mellett szóló érveket is: azt, hogy először is ő a gyerek apja, hogy az amerikai jogban igen erős a szülő javára alakult vélelem, hogy az anyának végrendelete volt, melyben éppen a férjét (az apát) nevezte ki a gyermek gondozójának, hogy Bannisterék 60 évesek, és hogy 70 évesek lesznek, mire Mark középiskolás lesz. Mégis arra az álláspontra helyezkedett, hogy a gyermek érdeke azt követeli meg, hogy Bannisterék „szilárd, megbízható, konvencionális, középosztálybeli otthonában” maradjon, nem pedig Painteréknél, ahol a légkör „nem konvencionális, bohém, intellektuálisan talán ösztönző és bizonytalan”. Nem maradt ki a megindoklásból az uralkodó amerikai életmód egyik fontos pillére, a pszichológus sem. A bíróság kulcsfontosságúnak tartja dr. Hawks véleményét, aki szerint Mark, amikor a nagyszülőkhöz került, kegyetlen volt az állatokkal, nem viselkedett kifogástalanul, és nem szerették az óvodatársai. Két év után azonban Mark fegyelmezett, boldog és viszonylag népszerű lett osztálytársai közt. Dr. Hawks azt is hangsúlyozta, hogy egy „apai alkat” jelenléte a fontos, nem pedig a biológiai apáé. (A kultúrértékek szokatlanul éles polarizációjához ebben az ügyben még azt a véletlent is hozzátehetjük, hogy a pszichológust Hawks-nak hívják, „hawk” pedig héját jelent, és „héjáknak” nevezik az amerikai politikai életben a merev jobboldal képviselőit, különösen a vietnami háború akkori pártolóit.)

Ha el is görbült a vonalzó, sikerült kiiktatni, epizódként félretenni a zavaró jelent, közvetlenül a múlthoz kapcsolva a jövőt. Talán sohasem volt még a szó szoros értelmében egy ennyire „elveszett generáció”, mint Painteré.

A Painter v. Bannister ítéletet 1966-ban hozták, egy sajátos mozgalom kibontakozásának idején, mely mozgalom Európán is végigvonult, és sokan kultúrforradalomnak nevezik. Többnyire azt hisszük, hogy létezik egy általánosan kialakult és elfogadott kép erről a mozgalomról és légköréről. Komolyabb elemzés azonban valószínűleg kimutatná e feltételezés törékeny voltát; talán kimutatná azt is, hogy az a nagyon általános képzet, mely valóban közös a megfigyelők körében, nem közös, nem azonos magával a mozgalommal... Talán túl közel vannak még az események, túl közel van saját szerepünk, hozzáállásunk is. Kicsit tompulnunk kell még ahhoz, hogy lelkiismeret-furdalás nélkül elfogadjuk a mindent megoldó bölcsességet, mely szerint egy kicsit igazuk volt ezeknek is, meg azoknak is. Ezért, amikor megpróbálom valahogyan újrafogalmazni azt a légkört, mely a Painter v. Bannister ítélet hátterét képezi, igyekszem néhány alapvető és vitathatatlan megállapításra szorítkozni. Nem vitás, hogy a hatvanas években különös erővel és lendülettel bírtak az alternatív kultúrértékek, magatartások, képzetek, és hogy kihívták (talán veszélyeztették is) a megállapodott kulturális, politikai, jogi struktúrákat, az „establishment”-et. Kialakult egy szokatlan éleslátás, mely áthatolt a konvenciók szövetén, agyonismélt álláspontok hordalékán. Izgalmas kaland volt a képletek felismerése,

leleplezése. Roberto Mangabeira Unger — a tüntető diákok egyike, ma harvardi tanár — felveti a kérdést: „...Lehet-e egyáltalán az emberi magatartásban annyi folytonosság az idők során és van-e annyi hasonlóság egyének között, hogy ez lehetővé tegyen akár egy szervezett társadalmat, akár egy társadalomtudományt?” (R. M. Unger: *Law in Modern Society*. The Free Press, New York, 1977, 23)

A jog — logikusan — természetes céltáblája volt a hatvanas évek kultúrforradalmának Amerikában. Az ellenkultúra bajnokai abban hittek, hogy a beidegződött szemlélet és ceremónia félhomálya tulajdonképpen nem egy méltóságteljes, tiszteletre méltó és megbízható mechanizmust rejt, hanem egy bizarr cirkuszi forgatókönyvet; nem tudták többé elhinni, hogy logikusabb és nem kevésbé nevetséges hosszú fehér parókát hordani a bíróságon, mint az önkiszolgálóban. Álarcosbálnak látták a procedúrát, nem vetve fel egy további — szintén izgalmas — kérdést, hogy mi szüksége van álarcra a hatalom letéteményeseinek; nem kérdezve azt sem, hogy mi a különbség az arc és a soha le nem vetett álarc között.

A jogrend képviselői, természetesen, felsőbbrendű mosollyal indultak, oda nem tartozónak, redundánsnak ítélve minden bírálatot, igyekezve védeni és fenntartani a kialakult procedúrák és metaforák világát, de egyszersmind azt a képzetet is, hogy az amerikai jogrend kulturális előítéletek nélkül működik. Mindezt persze nemigen lehetett hosszabb ideig mosollyal bírni.

Megállnék egy pillanatra a *redundancia* kérdésénél. Nem csak a jogszabályok bírálata tűnik néha irreleváns terjengőségnek. Magukat a jogszabályokat is éri néha ilyen bírálat — és nemcsak hippik részéről. Nem ritka, hogy a jog, túlbuzgó módon, lemond saját területéről és azt politikai szólamok hirdetőtáblájaként adja bérbe, kiadva ezzel saját autoritását is, melynek ára ilyenkor természetesen rohamosan csökken. A jelentésterületek átengedése, bérbeadása persze nem csak a joggal kapcsolatban észlelhető. Gyakran eszembe jut kamaszkorom egyik meglepetése (bár hamar megszűnt meglepetés lenni), amikor is a pingpongcapatom vezetősége úgy döntött, hogy valamelyik szerda délután évi közgyűlés lesz. (Frissen olajozták a padlót, amúgy se lehetett volna játszani.) Ott ültünk, azt hiszem, heten, a fal melletti, alig 30 cm magas padon és az elnöklő egyáltalán nem a pingpongról kezdett beszélni, hanem az általános külpolitikai helyzetről, ezek meg azok ármánykodásáról olvasott fel beszámolót. (Később ugyan rátért a pingpongra is.)

Hogy visszatérjek a témámhoz, a jog területével való visszaéléseket, a történelem folyamán egyik legmegbecsültebb kultúrforradalmi vezérégyéniség, gróf Széchenyi István is ostorozza. 1835-ben, a Hunniában ezt írja:

„Törvénykönyveink kitisztítása és mind azon tárgyak máshová illesztése, melyek törvények közé nem illenek, s ekép azokat csak össze-viszsa zavarják, mint indigenáink születésnapjai, fundációink emlékei sat. legsürgetősb szükségeink közé tartoznak . . .” (79. oldal)

A felhívás ma is időszerű. Ma sem ritka az olyan törvényszöveg, mely inkább születésnapi jókívánság, mint norma.

Az amerikai kultúrforradalom erejét az bizonyítja, hogy — ha csak egy rövid időre is — sikerült kérdésessé tennie, hogy melyik oldalon van a redundancia és össze-vissza zavarás. És ez szokatlanul nehéz feladat elé állította a jogrend képviselőit. Fel kellett ismerniük saját eszményeiket az új szöveg- és magatartáskörnyezetben, és továbbra is követni kellett (volna) ezeket az ideálokat. Ez pedig valóban nehéz, ha az eszmények nem az ismert és megszokott próbatételek, tanmesék és fordulatok csattanójaként mutatkoznak. Az Egyesült Államok alkotmányának híres első függeléke például szilárd talajra helyezi azt az elvet, mely szerint jogszabállyal sem lehet korlátozni a szólásszabadságot, a sajtószabadságot és a békés célú gyülekezések jogát. De vajon vonatkozik-e ez *ezekre* a sajtó- és beszédszövegekre, melyeket a hatvanas évek folyamán hallanak az amerikai bírók, vajon vonatkozik-e *ezekre* a gyülekezetekre is (az alkotmány atyjai nyilván nem happeningekre gondoltak), vonatkozik-e az eltérő vélemény *ilyen formájú* kinyilatkoztatásaira? Módszelett nagy a kísértés, hogy a szabadságot az igazságszolgáltatás ügyvivői arra korlátozzák, ami tetsző és kívánatos, hogy a nagy elvek égisze alól kiszorítsák azt, ami nem kívánatos, ami kellemetlen. E kiszorítás retorikai hadművelete rendszerint olyan fogalompárok ügyes alkalmazásával történik, mint például a szabadságjogokkal való élés — és az azokkal való visszaélés; valódi — és hamis (absztrakt) humanizmus; jóindulatú (építő) — rosszindulatú (destruktív) bírálat; kritikus — kritizáló; helyes amit mond — helyes amit mond, de a mód...!

A kísértésnek több ízben nem tudott ellenállni az amerikai igazságszolgáltatás, amikor olyan kifejezésformákkal találta magát szemben, mint például a „sit-in” (a protestálók napokig ülnek az egyetemi adminisztráció lépcsőin vagy a könyvtárban), a katonakönyvecskék égetése, grafiti, vagy különböző politikai happeningek. Meg kell azonban azt is mondani, hogy több esetben (különösen azokban, melyek felsőbb bírósági fórumokig jutottak) a bíróság módosította, tágította hagyományos fogalmi és metafora apparátusát, és felismerte az I. függelék elveit az „ellenkultúra” szövegkörnyezetében is. Különös jelentőséggel bírnak például azok az ítéletek, melyekben elismerést nyert, hogy a „szimbolikus magatartás” (symbolic conduct) is valamiféle *beszéd* és így védi az alkotmány. (Az alkotmány a „beszéd” szabadságáról — freedom of speech — szól.) Több ízben hivatkoznak a bíróságok egy még 1931-ből származó precedensre (Stromberg v. California), melyben a Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a vörös zászló kitűzése is szólásszabadság kérdése, és ezért nem tiltható. „A szimbolika — mondta Jackson bíró — az eszmék közlésének primitív, de igen hatásos módja. Egy jelvény vagy zászló használata rendszert, eszmét, intézményt, vagy személyt szimbolizál, és lerövidíti az utat az egyik tudattól a másikig...”

A hatvanas évek folyamán több ítéletben a szólásszabadság védelme kiterjed nem-verbális kifejezőmódokra is. A Brown v. Louisiana eset-

ben, például, a Legfelsőbb Bíróság úgy látja, hogy alkotmányos prote-
stálás-formát választottak azok a négerék, akik *sit-in-t* rendeztek a vá-
rosi könyvtárban, melyben külön tolóállványok voltak a négerék, il-
letve fehérek számára. Több rendőri felszólítás után is ott maradtak
ülve záróra után; és ebben a Legfelsőbb Bíróság politikai véleménynyil-
vánítást látott, melynek büntetése veszélyeztetné az alkotmányos jogok-
kat. Jól ismert az O'Brien eset is (1968). O'Brien (mint sokan mások)
katonakönyvecskéjét égette el, tiltakozásként a vietnami háború ellen.
Ezúttal a bíróság úgy találta, hogy nem alkotmányellenes az ilyen vé-
leménynyilvánítás tiltása, tehát O'Brien büntethető.

Az amerikai igazságszolgáltatás és a hatvanas évek kultúrforradal-
mának kapcsolatáról beszélve, nem kerülhető meg a „Chicagói hetek”
híres (és hírhedt) ügye. Ezúttal alkotmányos méricskélés helyett elszaba-
dult szenvedélyeket, nyílt kultúrháborút látunk. 1968-ban, Chicagóban
volt a Demokrata Párt elnökjelölő kongresszusa, melyen megbukott Eu-
gene McCarthy, az egyedüli politikus, akit az ellenkultúra is elfogadha-
tónak tartott. A McCarthy kampányt nagyrészt a hatvanas évek kul-
túrforradalmának elemi erejű lelkesedése sodorta előre, de mindez el-
akadt a pártszervezet és szavazási procedúra hullámtörőin. A kongresz-
szus alatt különcsatát vívtak Daley polgármester rendőrei és az ellen-
kultúra legkülönbözőbb válfajainak apostolai és követői. Az események-
nek bírósági epilógusa is lett. A vádlottak padjára az alternatív politi-
kának és kultúrának olyan egyéniségei kerültek, mint Bobby Seale, Ab-
bie Hoffman, Thomas Hayden, Jerry Rubin, akik igyekeztek színházzá
változtatni a bírósági termet és a játékban bizonyítani világuk auten-
tikusságát, valamint a szokásos procedurális forgatókönyv abszurditá-
sát. E játék koncepciójába tökéletesen beleillett a második Hoffman (Ju-
lius, a bíró), aki elképesztő merevségével, a megértés tökéletes hiányá-
val, jelentős szerepet vállalt a drámában.

A legnagyobb csata akörül folyt, hogy milyen bizonyítékokat lehet
bemutatni az esküdteknek. A vádlottak például nagyon inszisztáltak egy
film bemutatásán, melyet Abbie Hoffmann, a yippie mozgalom vezér-
egyénisége rendezett. A film váltakozó képsorokat mutat be. Előbb a
chicagói tüntetők és a rendőrség összeütközéseiről indul képsor, majd
ezt régi némafilmek részletei követik, aztán középkori csaták. Utána
bemutatásra kerül, hogy mire képes egy rendőri gumibot egy paradicsom-
mal, majd egy tökkel, végül pedig egy emberi fejjel. Az ügyész és
a bíró egészen elképedve kérdezték, hogy valóban *bizonyítékként* akar-
ja-e a védelem bemutatni ezt a filmet. Kuenstler ügyvéd azt felelte,
hogy ez a kulcsbizonyíték. A bíró megnézte a filmet, de úgy döntött,
hogy bizonyítékként mégsem veheti fel, tehát az esküdteknek nem mu-
tatták be. Julius Hoffman nyilvánvalóan nem akart eltávolodni a ha-
gyományos bizonyítási eszközöktől, mint a tanúk, vagy a vádlottak ki-
hallgatása. Ezzel sem volt azonban szerencséje. Az egyik tanú Alan
Ginsberg volt, aki a személyi adatok felvételekor foglalkozásaként a
„yippie mozgalom vallásos experimentátora” szakmát jelölte meg. Arra

a kérdésre, hogy mit látott a tüntetők és a rendőrök összecsapása folyamán, Ginsberg egy költeményével felelt. További kérdések után egy félórás Hare Krishna mantrát énekelt. Énekkel válaszolt az ügyész keresztkérdéseire is. A vádlottak Vietkong zászlókat lengettek, jelekkel kommunikáltak, virágot hintettek a vád képviselőire, majd fasisztának titulálták őket. Egyre-másra híres énekeseket javasoltak tanúnak.

Hoffmann bíró és Schultz ügyész sem maradtak azonban tétlenek. A védelem bizonyítási indítványait rendre visszautasították és a hippyk közé beépített titkos ügynököket szólították a tanúemelvényre. Négy ügyvédet letartóztattak, majd mindennek koronájaként Hoffman bíró elrendelte, hogy Bobby Seale vádlottat láncolják meg és tömjék be a száját. (A nyolcvanéves Hoffmannál ügyesebb és jártasabb kollégák a világ különböző részein ezt valószínűleg a szólásszabadság védelmével indokolták volna.)

A végén Bobby Seale-t és társait nem az eredeti vádpontok alapján, hanem a bíróság sértegetése miatt ítélték el.

A chicagói hetek pere az alternatív kultúra vezéreinek elítélésével végződött, de az ő igazságukat bizonyította. Ebben az eljárásban az amerikai bíróság valóban úgy osztott igazságot, mint ahogy azt esküdt ellenségei állítják.

Végül még egy pert szeretnék említeni, amely politikailag kevésbé volt jelentős, de jogilag nem kevésbé érdekes. Ezúttal bátorítóbb az epilógus.

1971-ben a Legfelsőbb Bíróság elé került Paul Cohen ügye, aki 1968 áprilisában a Los Angeles-i bíróság folyosóján sétált, viharkabátját mutogatva, melyre hatalmas betűkkel ki volt írva, hogy BASZD A BEHÍVÓT (FUCK THE DRAFT). Ezért vádat emeltek ellene és a Los Angeles-i bíróság el is ítélte „csendháborítás miatt”, valamint azért, mert „viselkedése erőszakos reagálást válthat ki”. Nem hagyták figyelmen kívül azt sem, hogy a bírósági folyosón nők és gyermekek is tartózkodtak. Cohen azzal védekezett, hogy ily módon akarta kifejezni érzelmeit a vietnami háború iránt, és így akarta elmondani, hogy mi a véleménye a katonai szolgálatról a vietnami háborúban. A Los Angeles-i bíróságot ezzel nem győzte meg.

Amint maga az esemény, úgy a büntetés sem volt dramatikus. Cohent 30 nap fogságra ítélték. Nem tudom, hogy a súlyosabb fejlemények hiánya kihatással volt-e a Legfelsőbb Bíróság gondolkodására. Kétségtelen azonban, hogy az eset egy igen érdekes, kifinomult és alapjában véve pártatlan analízisnek volt a kiindulópontja. A Legfelsőbb Bíróság arról döntött, hogy alkotmányos-e az a kaliforniai szabály, melynek alapján elítélték Cohent. Az ítélet megszövegezése világosan mutatja, hogy a bírák nem sok rokonszenvet táplálnak Cohen személyisége és üzenetei iránt. Sikerült azonban — J. Hoffmannal ellentétben — egy méltóság-tesztet és logikus besorolást és elemzést végezniük. Ízléstelennek nevezik a Cohen által választott tiltakozási módot és szöveget, de felteszik a kérdést, hogy „Lehet-e tiltani bizonyos szavakat annak a veszélye nél-

kül, hogy ezzel eszméket is elfojtsunk?”. Ha büntetjük Cohen viselkedését, a következő lépés nem „a népszerűtlen eszmék betiltása” lesz-e?

A Legfelsőbb Bíróság nyilvánvalóan azt igyekszik bizonyítani, hogy továbbra is érvényesek az alapelvek, és továbbra is használható az elvek megvalósítását szolgáló fogalom- és eszköztár. Ezért, betartva a megfelelő távolságot, mintegy pincettával emeli ki az eseményeket, hogy azután behelyezze a megfelelő jogi keretbe; közben büszkén azt sugallmazva, hogy ezúttal is csak úgy jár el, mint minden egyéb esetben, és mint ahogy minden tisztességes bíróságnak el kell járnia.

Maga a történet meglehetősen komikusan hat a barokk keretekben. A bíróság megállapítja például, hogy téves az a vád, mely szerint *obszcénnek* kellene minősíteni a BASZD A BEHÍVÓT mondatot. A logikai sorrendet betartva, a Legfelsőbb Bíróság előbb azt konstatálja, hogy több precedens nyomán vitathatatlan, hogy csak akkor lehet obszcén kifejezésmódot tiltani, ha az „jelentős mértékben erotikus is”. Ebből a tételből következik azután az is, hogy az adott esetben nem lehet szó tiltandó obszcenitásról, mert „nem védhető az az álláspont, mely szerint a katonakötelezettek szelektálási rendszerére tett vulgáris allúzió, erotikus irányzatú pszichikai inger keltene bárkiben is, aki szembesül Cohen kegyetlenül elcsúfított viharkabátjával”.

Megállapítást nyert az is, hogy nem lehet szó pszichikai erőszakról sem, azokkal szemben akik a bíróság előcsarnokában voltak Cohen demonstrációja idején, még a nőekkel szemben sem — mert mindenki elfordíthatta volna a fejét. Más lenne, ha a vádlott valakinek az otthonába vitte volna kabátját és azon az üzenetet, mert ott a magánszféra sokkal messzebb menő védelemre jogosult, mint nyilvános helyen. A Legfelsőbb Bíróság meglátása szerint az elsőfokú bíróságot valamilyen meg nem fogalmazott és meg nem különböztetett félelem vezérelte, nyugtalanítástól való félelem, mely azonban nem jogosult eltörölni a szólásszabadságot és a kifejezésszabadságát. Az ítélet rámutat az ízlések és kifejezésmódok relatív voltára is. „Míg talán — olvassuk az indoklásban — a szóban forgó kifejezés ízléstelenebb a fajtájába tartozó többinél is, nem szabad megfélemednünk arról, hogy ami az egyik embernek vulgáris, a másiknak éppen költői.”

A végén a Legfelsőbb Bíróság leszögezi, hogy nem lehet megbüntetni Cohent anélkül, hogy ez ne csorbítaná a szólásszabadság alkotmányos elvét. Az indoklás hivatkozik Felix Frankfurter, az amerikai igazságszolgáltatás egyik legnagyobb egyéniségének szavaira is. Frankfurter ezt mondja egy 1944-ben fogalmazott ítéletében: „A polgárnak egyik alapvető joga, hogy bíráljon köztisztviselő személyeket és rendszabályokat, és ez nemcsak az informált és felelősségteljes bírálatra vonatkozik, hanem annak a szabadságára is, hogy valaki mértékletesség nélkül, komolytalanul beszéljen.”

Mit lehetne mindebből a végén leszűrni? A felsorolt jogesetek betekintést engednek egy konfliktus szerkezetébe, mely ugyan nem új — nem is megismételhetetlen —, de a hatvanas évek során különös intenzitással jelentkezett, nyílttá és láthatóvá vált. Az esetek arról is tanúskodnak, hogy milyen roppant nehéz bizonyítani, hogy tulajdonképpen apa lehet egy kaliforniai újságíró, zen-buddhista könyvek olvasója, aki az alkalmakhoz nem megfelelő módon öltözködik; hogy politikai eszméket ki lehet fejezni életmóddal, öltözködéssel. Arról pedig ne is beszéljünk, milyen nehéz bizonyítani, hogy a világpolitika nagyjai infantilisak, akik több évi durcáskodás után hajlandók egymással parolázni, és azt hiszik, hogy ezzel kiérdemelték a világközvélemény tapsát, és nem azok, akik szokatlan szavakat írnak szokatlan helyre. Más szóval, nagyon nehéz volt bizonyítani, hogy a hatvanas évek alternatív kultúrértékei, magatartásformái ehhez a világhoz és korszakhoz tartoznak. Azokban a pillanatokban, amikor ez sikerült, úgy tűnt viszont, hogy a megállapodott szerkezetek, metaforák, igazságszolgáltatási procedúrák rekedtek a valós időn és világon kívül.

Ez csak eggyel több ok arra, hogy feltegyük a kérdést: Vajon túl korán, vagy túl későn jött-e a hatvanas évek kultúrforradalma?

Rezime

Kulturna revolucija šezdesetih godina i američko pravosuđe

Nova kulturna ponašanja koja su se širila tokom šezdesetih godina, predstavljali su izazov i zagonetku i za američko pravosuđe. Slučajevi koji su stigli do Vrhovnog suda SAD, kao što je spor Cohen protiv Kalifornije (javno izlaganje opscene poruke), ili pak slučaj čikaške sedmorice, prerasli su u suđenje alternativnim vrednostima i ponašanjima. Za dobro i tradicionalno građenu mašineriju pravosuđa nije bilo lako da pronade granicu između uvredljivog i kriminalnog ponašanja sa jedne strane i neobičnog, drugačijeg postupanja sa druge strane. Pokazalo se da je takođe veoma teško prepoznati (inače nesporne) ideale pravde i slobode u kontekstu novih ponašanja, te primeniti iste principe i ideale na „čudne ljude“.

Iz perspektive od oko 20 godina zanimljivo je ispitati funkcionisanje pravosudnog mehanizma u vreme osobenih izazova i iskušenja; takođe je zanimljivo upitati se, da li je kulturna revolucija šezdesetih godina došla prerano ili prekasno.

